

Julian LEES

õnnemängijad

Inglise keelest tõlkinud Rebekka Lotman
ja Valner Valme

Originaali tiitel:
Julian Lees
The Fan Tan Players
2008

Toimetanud Irja Pärnapuu
Kujundanud Mari Kaljuste

Copyright © Julian Lees 2008
© Tõlge eesti keelde. Rebekka Lotman ja Valner Valme, 2012

ISBN 978-9985-3-2397-7

Kirjastus Varrak
Tallinn, 2012
www.varrak.ee

Trükikoda OÜ Greif

Sisukord

Tänu sõnad	7
Esimene osa: Kevad 1928	9
Teine osa: Sügis 1928	125
Kolmas osa: 1937	171
Neljas osa: 1945	233
Epiloog	309

Gusile, Mui-muile ja Bay-muile

Tänuõnad

Raamatu ajalooliste ja sotsioloogiliste aspektide juures olid mul abiks mitmed publikatsioonid. Paljudest teostest, mida ma kasutasin, tahaksin tunnistada, et olen võlgu George Wright-Noothi raamatule „Prisoner of the Turnip Heads” ja Philip Snow raamatule „The Fall of Hong Kong: Britain, China and the Japanese Occupation”.

Olen sügavalt tänulik oma agendile Kate Hordernile lakkamatu julgustamise, inspiratsiooni ja toe eest.

Vanematele, Johnile ja Sandrale, et nad alati minu jaoks olemas on. Mingile, mu imelisele naisele, mõistmise eest. Minu kolmele ulakale lapsele, Gusile, Amberile ja Aishale, armastuse ja naeru eest. Ning Boobertile, kes igal hommikul mu näo naerule ajas.

Veel tahaksin ma tänada Matt (Roland) Crossi selle loo seemnete külvamise eest ja oma vana sõpra Johnnie Hardyt kõigi nende rõõmsate Helmsdale'i jõe kaldal koos veedetud tundide eest.

ESIMENE OSA

Kevad 1928

I

Lihavõtetejärgsel pühapäeval möllas tõeline raju. Luzoni väinast Kantoni rannikuni ei summutanud pea miski raevukat troopilist tormi, mis oli alanud Lõuna–Hiina merel ja kihutas üle Praia Grande. Torm uhas sadama varjualuste eest mööda ning taeva lukuaukudest sähvis äikese hõbenooli. Raudtrossitaolised lubivalged vihmajoad purunesid vastu pinnast ja katsid terve maa. Rentslid ajasid üle ja kraavid olid ääretasa täis langenud oksa ja klaasikilde. Kõik lehkas röske mulla ja juurtega maast kistud puude järele. Lõunaks olid rünksajupilvede tihked laamad vallutanud lahesuudme ja varjasid vaatepildi merejumalanna A-Ma pühapaigale. Templikaupluste sulgemise ajaks olid *praça*'d¹ muutunud kõnnumaaks.

Kui taevas kõmas nagu tol 1928. aasta kevadpäeval, jäid kaubaurikud Macaust ja Kantoni aurulaevakompaniist taifuunivarju kaide lõpus; nende pikad kõhetud kered õõtsusid kesk murduvaid laineid ja üle Avenida da República ei kostnud ühtegi heli peale vihma ja müristamise. Hootise udupasuna tuututamise või Nossa Senhora da Guía kabeli tormihoiatuskella helinata olnuks häiritud vaid mõni üksik inimene. Ent siis, hilisõhtul, hakkasid sead ruigama ja nad tegid seda tunde. Mitte sellepärast, et Matadouro da Macau hallid kivimüürid oleksid kokku varisenud või tapamaja katus tuulest lahti kistud. Nad vingusid õudusest, sest sissetungijad olid hõivanud nende sulud. Veripunaste silmadega ja mõõkteravate hammastega väed. Rotid. Võimsad pikad rivid, mis lagunesid laiali kui lained kaldajoonel. Nad rüsisid välja pimedatest aukudest, kanalisatsioonitorudest ja jäärakutest. Tõusuveed olid nad välja ajanud. Neid oli tuhandeid. Ning nad pühkisid kui kuum tuletüül läbi tänavate.

Mereäärse linnaosa südames haaras paanika Riviera hotelli restorani, mis oli kuulus oma laemaalungute ja vürtsika Aafrika kana poolest. Põrgu läks lahti. Tõusis kisa, jooksupoisid vehkisid kätega, vanemad Macau

¹ Väljak, plats. (Portugali keeles.) – *Tlk.*

daamid karjusid hirmust. Karjed „*Aiyaa!*” ja „*Gow Meng!*”¹ kaikusid ülakorruse sviitidest alla veinikeldriteni. Mõni külaline, õnnemängija fantanilaua tagant, pistis ülepeakaela jooksu, suu pärani ja silmis loomalik hirm. Teised kargasid sohvale, tõmbasid üles oma fläpperikleite, paljas-tasid valgeid kintse ja rebisid sulgboasid. Rotid olid verandaustest sisse sadanud just siis, kui kulid toppisid froteeribasid aknaluukide vahele. Loomad hüppasid messingist kübaravarnadelt *art-deco* söögilaudadele, Edwardi stiilis kummuteile, rahmisid maha õlgkaabusid ja kübaraid, purustasid Baccarat’ kristalli, pöörasid pea peale karrikrabide vaagnad ja *brandada de bacalhau*² kausid. Nad plagasid privaatkambreisse, lipsasid üüratusse Vuittoni puitkohvresse ja siis sealt jälle välja, mööda džassi-ülikondade sääri üles ja siidiseid žakaarkardinaid alla. Nad kukutasid sidrunkollase emailiga juukseharju, sterlinghõbedast lõhnaveepudeleid, alabastrist põsepunatopse ja tualettlauapurgikesi. Siis panid nad nagu veest välja kargavad kalad minema, viskudes rōdudelt alla peatānavale.

Vahetult enne üheksat jõudsid rotid Sāo Lázaro kirikusse. Kümneks oli rotirood linna põhjaosa üle võtnud.

Vaesemates linnajagudes, Kun Lami templi lähistel, ründasid nārilised nigelate lobudike varjust, paiskudes kodusesse, tormasid möōda talasid üles, peitudes kappide taha ja töölaudade alla. Neid saatis mādaneva liha ja rooja hais; karv nende seljal oli pulstunud nādalatevanusest kusest. Roostepruunide kōūnistega varbad kraapisid uksi; pikkade kōūntega kāpad kaevusid kōdunevatesse lagedatesse seintesse. Nende jalge krōbin lābis maju. Krōk, krōk, krōk. Üle katuste, āravoolutorudesse. Krōk, krōk, krōk. Rotid vudisid üle ehitiste karkasside, pressisid koonud kaupluste pōrandapragude vahelt sisse, kōlkusid telegraafiliinidel. Koe-rad haukusid, kikkad kiresid, naised – noored ja vanad – kiljusid. Tund hiljem oli Macau – tilluke rāāmas Portugali koloonia, napilt ūhendatud Mandri-Hiina lõunatipuga, kolmkōūmmend neli miili Hongkongist lāānes – vallutatud; Hiina ranniku *grand old lady* oli tormijooksuga alistatud: hallid hordid valgusid sisse.

Largo da Sieni munakiviplatsil tegutseti palavikuliselt. Keskōō lāhe-

¹ Appi! (Kantoni keeles). – *Tlk.*

² Portugali rahvustoit soolaturast.

nes ja raevukate pilkudega rotipüüdjad, vakstud ümber tõmmatud, juhatasid koeri hoigetega ja keelt plaksutades. „Hai! Hai!” hüüdsid nad, kui krantsid kauguses klähvides ja urisedes pimedusse kiirustasid. Mehed olid eri paigusse üles seadnud pea viiskümmend söödaga lõksu; riskülikukujulised puidust ja traatvõrgust meisterdatud karbid, ligi meetri sügavused ja mõnekümne sentimeetri laiused. Neis oli hapu tofu. Iga lõksu külgedel oli mitu ava, mille ümber oli traat keeratud nii, et kui rott sisenes, oli tal võimatu põgeneda. Rotipüüdjad sättisid just lisaks lõkse üles, kui keset väljakut lõi lõõmama lõke. Poiss, mitte vanem kui kaksteist, seisis seljaga tuule poole, loopis kriunuvate kahjuritega puure lõkke südamesse ja tõmbas mõni hetk hiljem puurid pika konksuga välja. Kõrbenud liha lehest tiines õhus segunesid koerte ulg ja rotipüüdjate hüüded. Iga veerand tunni tagant tirisid kaks meest traatpuuridega laaditud käru väljakule – korraga umbes sada rott. Nii kestis see terve öö.

Järgmised seitse tundi tegid rotipüüdjad tapatööd, kuni saabus päev ja sissepiiratud linna rahvas hakkas kodudest välja ilmuma, et purustusi hinnata. Üle terve *praça* tunnistasid nad tormikahjustusi: telegraafipostid upakil, räsitud puude oksad kui murtud ribad, plekk-katused mõlkis, paindunud ja paiguti kõveraks kurdunud, rannad olid aga muutunud vahkvalgete kalade kalmistuteks, murdlained laksasid vastu vulksuvate punnis kõhtudega lehmakorjuseid, tuhanded ja tuhanded liivakärbsed, surnud näriliste tuhamäed. Kõik haises märja hallitanud mulla ja põlenud loomakarvade järgi.

Linnast väljas juhtisid rennid jätkuvalt liigset tormivett läbi kolmekümnetolliste maa-aluste torude, nii et kõikvõimalik praht valgus merre voolavasse sadeveekollektorisse. Just siin kerkis pinnale kahvatu käsi. Hiilides, liueldes tungis see edasi nagu kangestunud sõraga krabi läbi laine. Sõrmeotsad kortsus ja vettinud, pihk sissepoole kaardu, pöörles see ägedas kunstlikus veekeerises. Hooti pörkas käsi tagasi, kui randme ümber seotud jäme köis mingi rämpsuga taha kinni jäi, et takistusest vabanedes edasi paiskuda. Viivu järel ujus pinnale kahvatu küünarnukk, millele järgnes pea. Vahakarva habemeta nägu oli jäigalt vasaku õla poole kaldu. Sinised surmakrampides tihkelt kokkutõmbunud huuled keeldusid avanemast; kõri,

mis nägi välja nagu tursunud kollane luuüdi, oli kägistatud palvehelme-
tega. Laiba kuklas, kus juukseid oli žiletiga piiratud, õõtsusid karvatüükad
justkui pisikesed vetikad, kergelt kohevil. Kaelas oli näha klaasikilde
ning pahkliku rinna pudelirohelist nahka katsid lõiked: silmahammaste
jäljed, kust rotid olid rinnalihastest läbi jäänud.

Vesi purskus edasi, surudes ülejäanud torsot läbi torusuudme. Kere
tiirles. Hambad lõgisesid, kui pea väändus vasakult olalt paremale. Vii-
maks ilmusid nähtavale reied, järgmisena põlved, näritud ja otsekui
roosade pintslitõmmetega vööbatud. Jalalaba potsatas välja – piimvalge,
kingata, lihata, kõõlusteta. Lihtsalt paljas luu.

2

Sealsamas lähedal paistis läbi paduvihma ühe keldri valgusviirust, kuidas
väike nägu aknale ilmus ja läbi uduse klaasi vaatama jäi. Slaavilikud mere-
sinised silmad sihtisid lummatuna õhe. Sun Wíngi fotoärile kuuluv plank
paiskus taevasse. Mõnda aega jälgisid pisaraist kalkvel silmad, kuidas see
lõõtsaga peegelkaamerat kujutav reklaamtahvel lendas üle vana katedraali
purunenud fassaadi, üle vanalinna südame moodustava tänavarägastiku.
Hiigellinnuna liugles ja keerles see balustraatrõdudega ja stukk-kaunis-
tustega majade kohal, heites varje Edwardi stiilis külalistetubadesse, mis
äsja elektrivalgustuse olid saanud, sirutas siis saba välja, viskus üle Rua
Centrali ja laskus aeglaselt tihedate ringidega sadama poole.

Mussoonvihma piisad krabisesid klaasil. Noor naine jäi akna ette ja
kahvatus vaid veidi, kui mingi halli eluka siluett aknast mööda vilksas, et
otse mööda vihmaveerenni üles põigata. Naine lükkas tumedad juuksed
kõrva taha ja puudutas lõuaotsa pingul nahka; klaas oli piisavalt tume, et
teda peegeldada. Aknalt paistis kahekümnendate eluaastate lõpus piiga;
nägu oli kitsas, kaunis, kergelt torssis. Ta silmad olid nii sinised, nagu
oleksid otse taevast välja lõigatud. Pingutus oli lisanud ta palgeile jumet
ja muutnud huuled täidlasemaks. Ta mudis õlgu ja kallutas pead taha,
tuues esile elegantse pika kaela ja moeka lõikuse: lühike tukk, külgedelt
napilt üle kõrvade ja tagant väga nudiks põetud. Tema suured kurvad
silmad pöördusid uuesti lompide poole põrandal ning ta hakkas rätiga

pori kokku tõmbama. Vesi tundus ta paljastele varvastele jahe; ta tiris oma madala värvliga seeliku äärt üle põlvede – seda riietust tavatses ta kanda oma toas tšaarlstoni harjutades –, võttis paremast käest sõrmuse ja ümises populaarset Ameerika laulu. Ei vastanud just tema ettekujutusele esmaspäeva hommikust, kuid seda oli vaja teha.

Kohe kõrval seina ääres seisis palisandrist laud vaskse pesukaasiga. Tüdruk käänas varrukad üles ja asus tööle. Temast vasakul oli plekkpang. Selles ujus prügi. Ta väänas räti välja ja lükkas selle aknaraami alla, kuhu kogunes vesi. Kui ta tupsutas kuivaks raami peenikesi pragusid, kuulis ta esikus samme. Instinktiivselt kobasid ta sõrmed üle vana armi, mis jooksis piki parema käsivarre lihast, ning ta rullis pluusikäiseid alla.

Pesuruumi viiva trepi ülemistele astmetele ilmus veel üks noor naine. Temalgi oli lühike bobisoeng ja ta kandis avarat sirgelt langevat puuvillast kleiti. Käes oli tal *Diário de Lisboa* ja filmiajakiri. Jalas olid naisel uhked tagaõmblusega kunstiidist sukad ning beežid madalate kontsade ja kinnise varbaosaga kingad. Kleidi vöökoht jäi allapoole puusi, andes talle poisitari välimuse, mille muutis veel maskuliinsemaks lamendav rinnahoidja. Ta meenutanuks pea täielikult noormeest, kui vaid kulmud poleks kitkutud ja peente kaartena välja joonistatud. Puit kriuksus ta raskuse all, kui ta trepist alla astus. Seiranud libedat põrandat, asus ta ruttu tööle, sortides padjapüüride, linade ja voodikatete korvi. Kumeratel huultel oli pisut ruuži ning, nagu ajastu mood dikteeris, oli alahuul jäetud värvimata, nii et tema vahemereline nägu tundus veel rohkem oliivikarva, kui see nagunii oli.

„Hallitanud!” hüüatas kaarjate kulmudega neiu. Ta viskas ajakirjad maha, avanenud lehekülgedel olid värskelt disainitud õhulaeva Graf Zep-pelin pildid. Siis võttis ta korvist tumeda puuvillase kombinee, mis nägi välja, nagu oleks seda samblaga hõõrutud. „Ilm või asi! *Merda!* Ma ei saa aru, kuidas me siin elada saame, kui niiskus imbub läbi seinte ja riided ei kuiva kunagi ära. Ning postiaurikud jäid nüüd ka ankrusse. Olen päevade kaupa oodanud võimalust saata koju kiri meie uue aadressiga.”

Noor naine aknal naeratas viisakalt, ent ei vastanud. Ta hoopis hoidis pead ikka maas, pigistas järjekordse annuse vett tsinkämbrisse ja ümi-

¹ Siin: kurat! (Portugali keeles.) – *Tlk.*

ses viisijuppi edasi. Tema põsed õhetasid õrnalt ja lõual ilutses pisike sünnimärk. Siniste silme all oli veidi tedretähne ning juuksed kooldusid põski silitades ette. Naise liigutused olid graatsilised, ühtides madala värvliga plisseerseeliku elegantsiga.

Värvitud kulmudega neiu vaikis mõne hetke, seejärel teatas: „Kas ma võin end tutvustada? Mu nimi on Izabel Perera.” Ta rääkis rutakalt ja hingas siis sügavalt sisse. „Kolisime ülakorruse korterisse möödunud nädalal. Oleme pärit Barreirost, Lissabonist lõunas. Siia jõudmiseks kulus meil kolmkümmend kaks päeva. Teel peatusime seitsmes vahesadamas, sealhulgas Alžiiris, Adenis, Bombays ja Colombos – kui räpane koht see Bombay on, igerik ja täis näruseid inimesi. Me tulime kõik P&O liinilaevaga: enamiku ajast veetsime päikesetakil, kirjutasime kirju ning rüüpasime puljongit. Kenad kajutid ja ülimalt puhtad, aga toit!” Ta kõverdas nägu. „Vorstid, punane kapsas, praetud maks! Peaaegu üldse mitte kala. Barreiros on võrratud kalad. Barreiro ongi võrratu. Olete te seal kunagi käinud? Asub umbes kuus miili Lissabonist, otse mere ääres. Seal on armas kirikuplats ja punase katusega raekoda ja imeilusad väiksed valged majakesed, näoga vaikse sadama poole. Mul jäi sinna suur pere, palju nõbusid. Kohutavalt igatsen nende järele, eriti vendi ja õdesid ja nõbu Annat.” Ta vaikis, et uuesti õhku kopsudesse tõmmata. „Mu abikaasa tegeleb kangaste ekspordiga. Firma tahtis, et ta hakkaks ostma Shantungi ja Chinkiangi siidi, ja kuna Kantonit peetakse maailma siidikauplemise keskuseks, sattusimegi Macausse. Muide, mis teie nimi on?”

Neiul aknal kulus mõni hetk selle üllatava infohulga seedimiseks. Viimaks kostis ta: „Nadja. Nadja Šaškova on mu nimi.”

„Olete siin uus toatüdruk?”

Nadja silmitses oma paljaid jalgu ja muigas. „Ei... mu onu on selle maja omanik. Me peame üle tee tubakaäri ja rendime neid ruume välja. Kui me maja ostsime, unustas möödunud omanik mainida, et siin on sisebassein. See tekib iga suurema tormiga. Kas te minu onu Jevgeniga kohtusite?”

„Ei, üüriasju ajas mu abikaasa Carlos.” Ta puuris pilguga Nadjat. „Te ei ole portugallane?”

„Venelane,” tähendas Nadja.

„Aga räägite portugali keelt.”

Nadja väänas ämbriisse uue sahmaka vett. „Koolis õppisin. Võttis päris jupp aega, enne kui kõik vandesõnad selgeks sain.”

Izabel naeris selle peale, nii et oliivikarva põsesarnad karmiinpuna-seks värvusid. „*Meu Deus*¹. Vabandan. Ei tahtnud olla jäme, kui teid teenijannaks nimetasin ja niiskete seinte üle kaeblesin. Portugalis oleme kuivaga nii harjunud. Vahel ei saja kuude kaupa vihma. Siin on sadanud meie tulekust saadik.” Ta vaatas Nadjat kaitsvalt nagu rahutuvi, kui vesi aknahingedevahelistest pragudest sisse lödises. „Palun, las ma aitan.” Izabel haaras kuiva räti, sidus oma kotaka puuvillase kleidi üles ja laskus kükki.

„Ei, tõesti pole vaja.”

„Ma nõuan,” kostis Izabel. Veejoad valgusid ümber tema viksitud beežide kingade. Ta hakkas kuivatama, tuiutades ripsmete vahelt Nadjat. „Mulle meeldib teie kleit. Tõeline moeröögatus!”

„Aitäh.”

„Kas te olete sündinud siin, Macaus?”

Nadja raputas pead. „Venemaal.” Järsku tundis ta kihku laskuda sama peentesse detailidesse, nagu Izabel oli teinud. „Tveri lähedal ühes linnas, Sankt-Peterburgist umbes kakssada miili lõunas. Kui olin seitsmene, kolisime nõbude juurde Tšeljabinski-nimelisse linna, Uurali mägedest veel ida pool. Elasime seal neli ja pool aastat, kuni viimaks tulime emaga siia onu Jegveni juurde.” Hääl sumbus ning ta pilk jäi pidama mööda seina üles roomaval tillukesel teol.

Izabel tõusis jalule ja tõstis maast peaaegu täis pange. Põrandal vedelate lirtsuvate pesulappide vahelt läbi põigeldes viis ta ämbri pesukausiga laua juurde ja tühjendas sinna. Tsinkpange põrandale tagasi pannes kallutas ta pea paremale õlale ja pilgutas korraks aeglaselt silmi. „Ja teie abikaasa? Millega tema tegeleb?” küsis ta.

Nadjal ei õnnestunud tagasi hoida tahtmatut peavõnget. „Ma polegi abielus,” tähendas ta lustlikult.

„Kuidas? Nii ilus tüdruk nagu teie?”

Nadja naeris, kehitas õlgu.

¹ Mu Jumal! (Portugali keeles.) – *Tlk.*

„Vallaline ilus Helena, ah? Täpselt nagu nõbu Anna. Küll see on *kihvt*.” Izabel heitis aknast põgusa pilgu selgivasse taevasse. „Mäletan enda neiu põlveaega. Täis pidusid ja tantse koidikuni. Nüüd, mil kaks marakratti mu elu juhivad, on see kõik kaugel minevik. Ehkki me Carlosega teeme omale paar õhtut kuus vabaks ja naudime veidi tantsu. Te käite enamikul õhtutel väljas?”

„Ei, tavaliselt püsin kodus.”

Izabel krimpsutas nägu. „Tundub väga nüri.”

„Nüri?” imestas Nadja.

„Jah, teiesugune kena olend peaks väljas poisse õrritama, eputama uue lühikese soengu, jalgade, *garçonne*¹ välimusega. Seda ju fläpper olla tähendabki, eks ole? Ringi kammida ja elu nautida. Enne abiellumist ja lapsi ma ainult väljas olingi. Nautides *mehi*.” Ta müksas Nadjat küünarnukiga.

„Kuidas teie igavust peletate?” päris Izabel.

„Ma loen.”

„Mida, kas ajakirju? Ma armastan neid.” Izabel põrnitses ajakirju põrandal. „Lugesin just imetabast artiklit uuest Zeppelini disainist. Nad on otsustanud sellest liikuvad pildid teha. Teadsite, et nad hakkavad välja andma spetsiaalset pardaajalehte?”

„Ei, ma pidasin silmas raamatuid, peamiselt moodsaid Ameerika romaanikirjanikke... Scott Fitzgerald, Sinclair Lewis, Sherwood Anderson. Just lugesin ühe uue, noore autori Ernest Hemingway teost „Ja päike tõuseb”. Olete lugenud?”

„*Merda!* Kui mul vaid aega oleks! Lapsed on mul tillukesed paharetid. Ma lihtsalt ei tea, kust nad kogu selle energia võtavad.”

„Kui vanad nad on?”

„Mul on kaks poissi, viiene ja kuuene.” Ta vakatas ning seiras Nadjat vandeseltslaslikult. „Ehk peaksime koos välja minema. Teie, mina ja Carlos.”

„Välja minema?”

„Jah, prooviksime siinseid vägijooke.”

„Vägijooke?”

¹ Poisitar. (Prantsuse keeles.) – *Tlk.*

„See tähendab Ameerika slängis alkoholi. Leidsin selle ühest teatri-ajakirjast.”

Nadja naeratas, näis veidi üllatunud. „Macaus kehtib daamide saatmise kohta range etikett...”

„Phähh!” põlastas Izabel ja rehmas käega. „Etikett on vanadele naistele ja kahvatutele kiitsakatele meestele, kes loevad Oscar Wilde’i.”

Nadja oli jätkuvalt jahmunud; ta ei tahtnud öelda, et luges ise tihti Oscar Wilde’i.

„Me oleme tõesti hea paar! Mina oma kahe jõmpsika ja himuka abi-kaasaga Barreirost. Teie, vallaline üksiklane Venemaalt... ja pühime siin kokku vett, mis kuulub Lõuna-Hiina merele.”

Nadja naeris.

„Mis teid siia tõi? Miks valida elamiseks kõigist kohtadest just Macau?”

„Mamotška tahtis olla oma vennaga, minu onu Jevgeniga. Arvan, et ta tahtis uut algust, tundis, et peab Venemaalt lahkuma, mineviku selja taha jätma...”

„Mis aastal see oli?”

„Novembris 1911.”

„Tulite laevaga?” uuris Izabel.

Nadja viskas juuksed näo eest. „Reisi viimase otsa Vladivostokist tulime reisilaevaga.”

„Oh, see kõlab lihtsalt kihvtilt! – muide, see on veel üks Ameerika väljend –, nii et te jõudsite Vladivostokki ja siis tulite siia laevaga. Vean kihla, et õppisite portugali keele üsna kähku ära. Mis olid esimesed sõnad, mis te õppisite, kui vandesõnad kõrvale jätta?”

Mälestus tõi Nadjale naeratus suule. „Meil mamotškaga oli kombeks ühes ümber nurga asuvas Macau kohvikus hommikust süüa. Omanikuks oli tohutu ninaga tibatilluke mees, kes rääkis kileda häälega. Paraku on ta nüüd juba Portosse tagasi läinud. Igal hommikul küsis ta meilt sama asja: kas eelistate muna *frito* või *escaldado*¹? Seega esimesed sõnad, mis ma ära õppisin, olid: „*Frito, por favor.*”²

¹ Praetud või keedetud. (Portugali keeles.) – *Tlk.*

² Praetud, palun. (Portugali keeles.) – *Tlk.*

Izabel naeris. „Te peaksite ükskord proovima mu Barreiro omletti. Valmistan seda krevettide ja suhkurdatud õuntega.” Põrandalt tõustes toetasid nad teineteist. Kaugelt kõmasid tihedad kirikukellade löögid. Kellade kaikumine lõppes täpselt ajal, mil Nadja jalgadega viimaseid vihmalaike kuivatas.

„Juba pool kaheksa,” märkis Izabel aknast vaadates. „Vihm jäi järele. Ma peaksin vist paharetid üles äratama.” Ta hakkas trepist üles minema. Tema lähenedes lendasid väiksed kärbsed trepilt minema. „Meeldiv oli teiega kohtuda,” ütles Izabel kätt uksele asetades.

Nadja pani märjad lapid käest ja vaatas trepi poole. „Kui ilm ilusaks läheb, toimub homme linnaparaad, ilutulestiku ja akrobaatidega. Võib-olla koguni lõvitants. Kas soovite, et võtan teid kaasa?”

Izabel seisatas ülemiste astmete juures ja silmitses käepidet. Ta sulges silmad ja naeris poisitariliku soengu vappudes. „Lõvitants,” ütles ta. Kurgust kostis pehme soe hää. „Lugesin lõvitantsu kohta lapsena.”

„Nii et kokku lepitud?”

„Pean vastaskorterist proua Lo käest küsima, kas ta hoiaks lapsi...” Ta noogutas. „Jah, olgu nii.”

„Pärast võime nurga taga kohvikus varase lõuna süüa.”

„Ja vaadata, kuidas akrobaadid ja kondiväänajad tänaval esinevad.” Sõnad trillerdasid mesiselt mööda astmeid alla ja keerlesid kõditavalt Nadja jalge ümber.

3

Kui Nadja puuviljaturult naasis, hakkas hämarduma. Ta oli äärmiselt rahul oma õhtuse küllusliku saagiga. Värske last Birma mangosid – onu Jevgeni lemmikuid – oli saabunud ning tal õnnestus krahmata neist viis, enne kui need otsa said. Ta jooksis seelikut ülal hoides läbi vihmavalingu, üle mussoonijärgsete sadude jäetud porilompide.

Kodumaja uks oli laiguline ja värv koorunud. Nadja surus keebihõlmad kokku ning kohendas tuule kaitseks salli. Ta seisis mudas. Mustad kingad, pigem praktilised kui elegantsed, vajusid märga vetruvasse pinnasesse, tuues igal sammul kuuldavale rämedaid mulksatusi. Vihmast

hägune tänavavalgustus muutis võtmeaugu leidmise raskeks. Lahtiste kanalisatsiooniauukude haisu tõttu tundis ta tungi nina taskurätiga katta, kuid selle asemel küürutas ja kobas näppudega lukuauku. Kolmandal katsel õnnestus tal ukсенuppu keerata ja uks avada.

Võlvlaega esimene korrus oli jahe ja vaikne. Plaaditud põranda kohal rippus kristall-lühter ning Nadja märkas sellel ämblikuvõrke, mis sidusid omavahel ohtraid klaashelmeste ridu. Ta kooris mantli seljast, võttis kingad jalast ja tundis jalge all põranda jahedust. Piki kaarjat vaikset koridori minnes möödus ta kauplusse viivast väikeste tubade labürindist, laternatulede virvendus saatis iga ta sammu. Mõni kamber oli värvitud sidrunkollaseks, mõni sügavsiniseks. Koridori lõpus vaatas ta läbi ukse, mis avanes sigariärisse, puitseintega hämarasse Tabacariasse. Onu Jevgeni sulges õhtuks poodi, sättides aknale silti, ning Nadja kuulis ukseelukude klöbinat ja raske sahtli kriiksumist. Onu Jevgenil olid hullu professori juuksed, mis turritasid igas suunas; seda välimust oli neiu armastama hakanud. Ta lasi silmad üle klaasriiulite, üle korralike seedripuust kastivirnade, üle Abdullah sigarettide pappkarpide, üle pisikese ümara laua nurgas; ta märkas valgeid portselanpurke siltidega Mild Virginia, Zubelda, Spirit of St. Louis, kellukesekujulisi piibutubaka kotikesi, kahekümnest pakist koosnevaid Fatima sigeretiplokke, puis-eerika juurest piipe ning maisitõlvikust nikerdatud piipe, mis rippusid vartpidi pöördalusel. Keskendumisest kulm õrnalt kortsus, kuulas ta võtme metalset kukkumist, millele järgnes sahtli mürtsuga sulgemine.

„Mul on sulle üllatus,“ sõnas Nadja, oodates onu ilmumist pimedusest.

„Üllatus?“ vastas onu kuskilt hämarusest.

„Minul on,“ lausus neiu teatraalselt, „viis Ranguunist pärit mangot, otse laevast.“

Onu Jevgeni astus valguse kätte ja pani käe ta põsele. Kohendas prille ja vaatas pruuni paberikotti. „*Vkusnõje*¹,“ ütles ta pead nokutades. „*Zametshatelno*²! Oled sa söönud õhtusööki, *uzin*? Sööd koos minuga?“

¹ Maitsev. (Vene keeles.) – *Tlk.*

² Suurepärane. (Vene keeles.) – *Tlk.*

„Ei, ma olen täiesti läbi. Olin viieni üleval. Taifuun äratas mu ja ma muretsesin uputuse pärast.”

Onu võttis talt koti ja tõttas poodi tagasi. „Kuidas üle tee keldriga on?” hõikas ta sealt. „Kõik kuiv nüüd?”

„Kõik on kuiv. Kohtasin hommikul üht meie uut üürnikku, kes aitas mul põrandat kuivatada. Tema nimi on Izabel. Ta on väga kena.”

„*Domovoi*¹ pilguga vaadates olen ma rahul. Kuule, ütle, kas postiluup käis täna? Minu tellitud Pravda peaks kohal olema. Kuulsin kuulujuttu, et Stalin plaanib üle terve Venemaa kolhoose luua. Mis siis kulakutest saab? Ma ütlen, see mees on ohtlik.”

„Ei, postilaev jõuab homme.”

„Kui homme, siis homme.”

„Hüva, head ööd, onu, *spokoinoi notši*²,” hõikas piiga, ja kuskilt Tabacaria valgusvihust kostis vastus, mis sarnanes kaminalõõri kiirelt kuhtuvalle kõhatusele.

Nadja ronis pimedas kolmandale korrusele. Igale kuuendale astmele sättis ta prussakate hävitamiseks mürgikarbi. See oli vana kompaktne maja; lõhed selle vundamendis olid nii iidsed, et aastakümnetega oli kokkusurutud muld neid looduslikult tihendanud. Seintes haigutasid praod ja tapeedikihid olid ajaga kolletunud. Põrandad olid käsitsi tahutud Jaavalt laevaga toodud tiikpuulaudadest. Laiem ja paksem kui kaasaegne Lõuna-Hiina tamm, oli see küllalt visa, et vastu pidada arvukatele ülelihvimistele. Probleem oli selles, nagu Nadja liigagi hästi teadis, et see kriuksus jubedalt. Paisunud puidu vetrumine taldade all pani teda sageli tundma end köietantsijana. Ta üritas astuda kergelt, et mitte äratada ema. Aga siis kuulis ta laulu.

Emaga magamistoas oli lahti. Minuti, võib-olla kauemgi, seisis Nadja ja kuulatas vana maailma muusikat, mida tõi kuuldavale mamotška sume hää. Ta ei tahtnud juttu rääkida, ta oli lobisemiseks liialt väsinud. Ta lihtsalt tahtis kuulda neid helisid, mis viisid ta mõtted laugjate kungas-
tega maale, nisu- ja rukki- ja maisipõldudele, kuldkiharais külalastele, kes lehma karjamaale ajasid, marineeritud köögivilja kaussidele, kartu-
lisupile, kuumadele auravatele pirukatele. Nadja ootas, kuni ema hää

¹ Majahaldjas, majavaim. (Vene keeles.) – *Tlk.*

² Head ööd! (Vene keeles.) – *Tlk.*

hääbus, kuni vene rahvalaul vaibus. Vaikuse saabudes jäi ta hinge kinni hoides sinna veel minutiks, enne kui uksele läks. Pehmel sammul sisesnes ta tupp ja nägi avarat tugitooli, milles kogukas hallipäine naine sügavalt suikus, suu pisut paokil, tikkimisraam sülle vajunud. Nadja võttis pika metallnõela ema sõrmede vahelt, pani selle kohvilauale asuvale fotokuhjakesele ja kattis ema jalad tekiga. Ta silmitses nägu, mida tundis paremini kui enda oma. Mamotška harilikult kahused ja sassis juuksed olid kammi ja nõeltega krunni seatud ning prillid ninale libisenud. Nadja armastas ema väga. Uhkus, mida ta oma väikse pere üle tundis, kuldas ta üle, kirgastas ta punapalgse jume ja võlus silmad naerule.

Ta heitis piltidele kohvilauale veel ühe pilgu ja esimest korda üle paljude aastate nägi oma isa. Isa seisis pürskkaevu kõrval, pisut längus, õlgkübar uljalt viltu. Tema ees kiviastmel istusid mamotška, vanaema ja vanaisa Petrov ning pisike valge koer. Nende naerul näod särasid. Nadja seisis ehk pool minutit liikumatult ning seejärel, tahtmata ema äratada, libistas pildipataka endale seelikutaskusse.

Ta lahkus tõttamata. Kuid siis kuulis ta ema kõnelemas. „Senjoor Pinto, kohtunik, käis sind õhtupoolikul otsimas,” ütles Olga Šaškova kumedal vaikust lõhestaval häälel. „Ta lubas annetada 80 Hongkongi dollarit vene valgekaartlaste leskede heategevuse jaoks.”

„Arvasin, et sa magad,” lausus Nadja. Seeliku all surusid fotod raskelt vastu reit.

„*Kto rano vstajot, tomu Bog dajot* – Jumal annab neile, kes vara tõusevad. Igatahes, senjoor lubas tulevikus rohkem toetusi. Ta pakkus, et ehk peaksime korraldama heategevusliku balli või koogimüügi, et rohkem raha koguda.” Olga silmad jäid suletuks. „Ta jättis sulle tikitud taskurättide komplekti. Imekaunid tillukesed liblikad, kõik satiinpistes.”

Nadja silmas mehe visiitkaarti kirjutuslaual, nurk alla keeratud, viitamaks sellele, et ta on isiklikult siin külas käinud. „Ta peaks olema kuuekümnene, mamotška.”

„No ega sa isegi enam kevadine õis ole... mis sa oled... kolmkümmend viis?”

„Tead väga hästi, et ma olen ainult kaksikümmend kaheksa.”

„*Ainult* kaksikümmend kaheksa. Ja sa vaata vaid seda soengut! Näed

välja nagu Mtsenski tallipoiss.” Mamotška silmad olid nüüd avatud ning Nadja tabas sealt vallatu sädeme.

„Kas me peame seda iga kord läbi tegema...”

„Läbi tegema mida?” päris mamotška.

„Vahet pole.”

„Isa tahtnuks, et sa kahekümneselt abiellud. Ta oleks nii uhke olnud... Mina abiellusin kahekümneselt, ja toona peeti seda vanaks.”

„Ma tean.”

„Üle tee senjooa de Souza rääkis, et võimu esindajana on Pinto aastasissetulek vähemalt viiskümmend tuhat pataakat.” Olga Šaškova vaatas unistavalt lakke. „*Tšudesno!* Sa kujutle vaid, mida ma viiekümne tuhande pataakaga teha saaksin!”

„Alustuseks osta senjoor Pintole kõrge kontsaga kingad. Ta ulatub mulle vaid õlani.”

„Pole tema süü, et sa pikk oled.”

„Ta on kääbus.”

„Vormis kääbus, siiski.”

„Kuidas sa tead, et vormis?”

„Ta ähib ja liigutab end oma magamistoas.”

„Ähib? Liigutab? Millest sa räägid?” Nadja oli üsna jahmunud.

„Senjooa de Souza sõnul on Pintol magamistoas üks riistapuu. Tead küll, see on seina külge kinnitatud ja sa pead ähkima ja tirima ja keerutama ja siis see tõmbub uuesti tagasi.”

„Kust senjooa de Souza seda teab?”

Sigines vaikus. Olga pigistas huuled kokku. „*Bože moi!* Ma pole sellele kunagi mõelnud!”

„Mamotška... Mind ei huvita see vana mägikits.”

Olga nägu lõtvus. Ta hakkas naerma, nii et mõlemale poole suud tekkisid kortsud. „Tean, Nadenka... Ma niisama narrin. Pealegi, vana loll peaks teadma, et taskurättide kinkimine toob pisaraid.” Nadja vahtis kohvilauda, tühja kohta, kus vaid sekundite eest olid olnud pildid. „Ma ajasin su närvi,” muretses Olga.

¹ Imeline. (Vene keeles.) – *Tlk.*

² Jumal küll! (Vene keeles.) – *Tlk.*